

Praktyczne przygotowanie studentów pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej

Practical preparation of students of care and upbringing pedagogy

Słowa kluczowe: studenckie praktyki pedagogiczne.

Key words: student teaching practice.

Abstract. The paper presents the issue of teaching practice carried out by students of care and upbringing pedagogy of The University of Technology and Humanities in Radom. As part of improving teaching practice at the Faculty of Languages and Pedagogy, from the academic year 2014/2015 an additional report was introduced to the documentation related to the practices. It was to carry out an in-depth analysis of teaching practice done by the students of the faculty. Beside a short description of teaching practice, the study presents some of the data collected by the new report document. The collected empirical material has been focused on four areas of analysis: work of a supervisor on behalf of the institution, work of a supervisor on behalf of the university, a student's own work and the realization of the objectives of teaching practice.

Wprowadzenie. Nieodłącznym elementem kształcenia na studiach wyższych są praktyki. Przyjmują one różne cele, metody i środki realizacyjne w zależności od kierunku i profilu studiów, ale zawsze sprowadzają się do osiągnięcia przez studenta wyznaczonych umiejętności i kompetencji praktycznych. Dają możliwość weryfikowania wiedzy teoretycznej zdobytej na zajęciach dydaktycznych w uczelni. Przygotowują do przyszłej pracy zawodowej, umożliwiają zdobycie doświadczenia. Istotnym aspektem praktyk jest również możliwość nawiązania pierwszych kontaktów z potencjalnym pracodawcą. W niniejszym opracowaniu przybliżona zostanie problematyka praktyk realizowanych przez studentów pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego w Radomiu. W roku akademickim 2014/2015 zostało wprowadzone do dokumentacji związanej z praktykami dodatkowe sprawozdanie. Zabieg ten miał na celu przeprowadzenie pogłębionej analizy realizowanych na wydziale praktyk. Obok krótkiej charakterystyki praktyk, w niniejszym opracowaniu zaprezentowane zostaną wybrane dane zgromadzone dzięki wprowadzeniu dodatkowego sprawozdania.

Podstawy teoretyczne badań. Program praktyk dla studentów pedagogiki, specjalności pedagogika opiekuńczo-wychowawcza, został opracowany w oparciu o rozporządzenie MNiSW z 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela. Dokument ten określa przebieg i organizację praktyk. Dla studentów pedagogiki op.-wych. obowiązujące wytyczne zawarte są w Module 2: przygotowanie w zakresie psychologiczno-

-pedagogicznym. Celem praktyki jest gromadzenie doświadczeń związanych z pracą op.-wych. z wychowankami, zarządzanie grupą i diagnozowanie indywidualnych potrzeb, konfrontowanie nabywanej wiedzy psychologiczno-pedagogicznej z rzeczywistością pedagogiczną. Studenci realizują praktyki w instytucjach, z którymi uczelnia podpisała porozumienia wieloletnie bądź jednorazowe. W praktyce są to instytucje o bardzo szerokim obszarze działania, między innymi: szkoły i zespoły szkół, przedszkola, internaty, bursy szkolne, domy kultury, świetlice (osiedlowe, socjoterapeutyczne, środowiskowe i inne), kluby (np.: seniora, osób niepełnosprawnych) ośrodki socjoterapii, ośrodki diagnozy i rehabilitacji, stowarzyszenia, domy samopomocy, ogródki jordanowskie oraz jeszcze wiele innych, w których realizowane są zadania z zakresu opieki i wychowania. Kilkuletnie doświadczenie w organizowaniu praktyk studenckich pozwala stwierdzić, że dyrektorzy oraz pracownicy tych placówek są przychylnie nastawieni do studentów pedagogiki oraz do całej procedury związanej z praktykami. Trudne sytuacje w relacji student–placówka–uczelnia zdarzają się incydentalnie. Jest to tym bardziej istotne i godne uwagi, gdyż od kilku lat opiekunowie praktyk z ramienia instytucji nie otrzymują od uczelni żadnego wynagrodzenia za realizowanie obowiązków związanych z praktykami studenckimi. Obowiązków tych nie jest mało. Studenci pedagogiki op.-wych. realizują praktyki w trzech częściach: po II sem. studiów 30-godz. praktyka pedagogiczna ciągła w szkole podstawowej oraz dwie praktyki pedagogiczne śródroczne 60-godz. w sem. V i VI w placówkach edukacyjnych, opiekuńczo-wychowawczych. Duża ilość godzin praktyk, jakie studenci muszą zrealizować w placówce oraz niezbędna dokumentacja związana z praktykami, jaką muszą nadzorować opiekunowie z ramienia instytucji, powoduje, iż przyjęcie studentów na praktyki jest czasochłonne i stanowi istotne dodatkowe obciążenie pedagogów i nauczycieli. Pomimo to studenci nie mają większych problemów ze znalezieniem placówek przychylnych praktykom.

Realizując praktykę, studenci kształtują następujące kompetencje op.-wych., wykonując niżej wymienione zadania:

- zapoznanie się ze specyfiką instytucji w szczególności z realizowanymi zadaniami opiekuńczo-wychowawczymi;
- obserwowanie: aktywności wychowanków, interakcji wychowawca–wychowanek, procesów komunikowania się interpersonalnego (prawidłowości i zakłóceń);
- współdziałanie z opiekunem praktyk w sprawowaniu opieki, podejmowaniu działań wychowawczych i prowadzeniu zajęć;
- pełnienie roli opiekuna wychowawcy, w szczególności: diagnozowanie grupy, poznanie wychowanków, sprawowanie opieki nad grupą, organizację i prowadzenie zajęć wychowawczych w oparciu o własne scenariusze, organizowanie aktywności indywidualnej i grupowej, podejmowanie działań interwencyjnych;
- analizowanie i interpretowanie zaobserwowanych lub doświadczonych sytuacji i zdarzeń pedagogicznych: prowadzenie dokumentacji praktyki, konfrontowanie wiedzy teoretycznej z praktyką, ocena własnego funkcjonowania w toku realizowania zadań opiekuńczych i wychowawczych.

Praktyki pedagogiczne realizowane są przez studentów pedagogiki op.-wych. na podstawie programu praktyk przygotowanego w oparciu o ministerialne rozporządzenie,

korzystając z przychylności i życzliwości placówek współpracujących. Studenci odbywają praktyki zgodnie z harmonogramem a następnie, po ich zakończeniu, są zobowiązani dostarczyć opiekunowi praktyk z ramienia uczelni wypełnione dokumenty, dzienniczki praktyk, konspekty/scenariusze realizowanych zajęć oraz potwierdzone przez opiekuna i dyrektora placówki zaświadczenia zaliczające praktykę. Taki bezkonfliktowy schemat realizowany jest w zdecydowanej większości przypadków. Większych wątpliwości nie budzą również hospitacje praktyk w placówkach. W ich trakcie opiekun z ramienia uczelni kontaktuje się z opiekunem z ramienia instytucji oraz z jej dyrektorem. Głównym celem tych hospitacji jest zebranie opinii na temat przebiegu praktyki. Ze szczególnym zainteresowaniem zbierane są uwagi, sugestie i propozycje dotyczące doskonalenia praktyk w zakresie organizacyjnym, merytorycznym i dydaktycznym. Ważnym celem hospitacji jest również nawiązywanie i pogłębianie osobistych kontaktów z instytucjami, w których odbywane są praktyki. Na Wydziale Filologiczno-Pedagogicznym wychodzi się bowiem z założenia, że żadna inna forma kontaktu (mailowa, telefoniczna czy za pomocą dokumentacji papierowej) nie jest tak dobra i skuteczna jak forma spotkań osobistych. Dlatego dużą wagę przywiązuje się do bezpośrednich spotkań opiekunów praktyk z ramienia uczelni z opiekunami i dyrektorami instytucji, w których realizowane są praktyki (por. J. Rasmussen, A. Rash-Christensen, 2015).

Realizacja praktyk pedagogicznych na Wydziale Filologiczno-Pedagogicznym przebiega bez większych problemów, zgodnie z opisanymi wyżej założeniami. Prawdopodobnie podobna sytuacja jest na większości uczelni w Polsce kształcących pedagogów. A jednak praktyki pedagogiczne są coraz częściej tematem publikacji w literaturze pedagogicznej. Niestety w zdecydowanej przewadze są to opracowania krytyczne. Wskazują na istotne braki i niedomagania w kształceniu pedagogów, niewystarczające przygotowanie do pracy studentów, brak refleksji nad własnym warształem pracy, nieumiejętność łączenia teorii z praktyką. Jak wskazują w swoim opracowaniu Adamkiewicz J., Ślęzak G., Moczydlak M. (2012), opracowany bogaty i zachęcający program kształcenia na uczelniach nie przekłada się na pożądaný model kształcenia profesjonalistów i refleksyjnych praktyków. W czasie studiów pedagogicznych studenci nie są uczeni tworzenia własnego warsztatu pracy i dbania o efektywny profesjonalizm. Nie potrafią dostrzec związku pomiędzy wiedzą teoretyczną a praktycznymi działaniami i dlatego nie posługują się wiedzą zdobytą na studiach w interpretowaniu problemów pojawiających się w klasie szkolnej. W efekcie, po ukończeniu studiów, stają się nauczycielami transmisyjnymi, aplikującymi cudze rozwiązania metodyczne. Z badań przeprowadzonych w ramach pracy licencjackiej pod kierunkiem dra B. Cyrańskiego (za: E. Cyrańska, 2012, s. 25) na temat przebiegu praktyk w różnych instytucjach wynika, że studenci nie robią tego, co jest przewidziane w programie praktyk: mają poczucie, że niczego nie uczą się na praktykach, praktyka to fikcja, praktykantów traktuje się jako zło konieczne, studentom nie zleca się żadnych zadań i nie są angażowani w pracę instytucji lub też zleca się im zadania niezgodne z charakterem praktyk.

Pojawiają się jednak również publikacje prezentujące innowacyjne, ciekawe rozwiązania organizacyjne dotyczące praktyk (zob. S. Feiman-Nemser, 2001). Jedną

z ciekawszych jest koncepcja powrotu do szkół ćwiczeń współpracujących z uczelniami. Główną przeszkodą są tu oczywiście względy ekonomiczne. Szkoły ćwiczeń to przede wszystkim profesjonalny personel dydaktyczny. J. Michalski (2004, s. 14) postuluje o utworzenie stanowisk zawodowych „nauczyciela szkoły ćwiczeń” – osoby, która spełnia określone wymagania, takie jak wieloletnie doświadczenie, udokumentowany dorobek dydaktyczny, uczestnictwo w zespołach samokształceniowych nauczycieli, publikacje w literaturze pedagogicznej. Jednak stanowisko takie, aby nie było fikcyjne, powinno być również poważnie traktowane pod względem finansowym. Jest to jednak bariera dość trudna do pokonania.

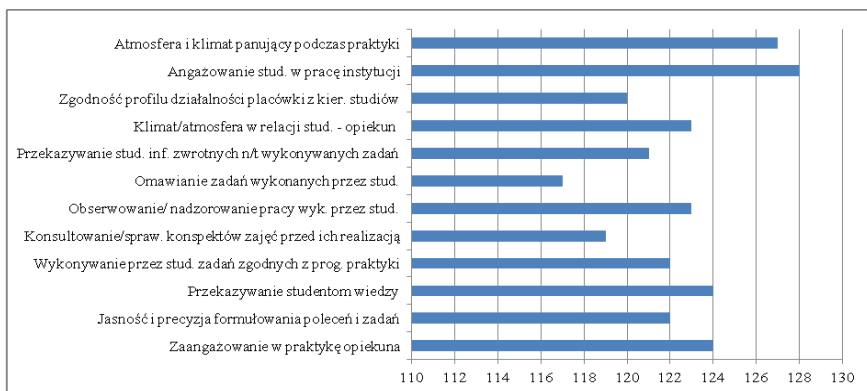
Założenia metodologiczne. Z jednej strony bezproblemowy przebieg praktyk studenckich a z drugiej strony krytyka efektywności praktyk pedagogicznych prezentowana w literaturze skłaniają do głębszej refleksji nad tym obszarem działalności edukacyjnej uczelni. Czy realizowane praktyki nie są fikcją? Czy poprzez realizowane praktyki studenci rzeczywiście osiągają wyznaczone w programach cele? Na ile informacje odnotowane w dziennikach praktyk, potwierdzone przez opiekunów są prawdziwe, głębokie i przemyślane a na ile są jedynie biurokracją tworzoną na potrzeby zaliczenia praktyk? Zasadniczym pytaniem jest jednak – na ile praktyki rzeczywiście pozwalają na zdobycie autentycznego warsztatu pracy? Czy rzeczywiście przygotowują studentów do pracy? Te i jeszcze wiele innych pytań były podstawą do podjęcia dyskursu wśród nauczycieli akademickich Wydziału Filologiczno-Pedagogicznego na temat rzetelności, autentyczności oraz przydatności praktyk w zdobywaniu przez studentów kompetencji pedagogicznych. Pierwszym działaniem podjętym w wyniku przeprowadzonych dyskusji i rozważań, było zebranie opinii samych studentów na temat realizowanych przez nich praktyk. Rozpoczynając od semestru letniego 2014/2015 każdy student WF–P poproszony został o wypełnienie dodatkowego dokumentu – Sprawozdania z praktyki pedagogicznej. Dokument ten zawierał informacje ogóle (imię, nazwisko, rok studiów, miejsce i termin praktyk, liczbę i rodzaj zrealizowanych godzin praktyki) oraz opinię studentów na temat praktyki, która uwzględniała cztery obszary:

- ocenę pracy opiekuna z ramienia instytucji,
- ocenę pracy opiekuna z ramienia uczelni,
- ocenę pracy własnej studenta oraz
- ocenę zrealizowanych celów praktyk.

Poniżej zaprezentowane zostaną dane ze sprawozdań wypełnionych przez 26 studentów pedagogiki op.-wych., semestru VI studiów stacjonarnych.

Omówienie wyników badań. Pierwszym zagadnieniem poddawanym analizie była opinia studentów na temat pracy opiekuna z ramienia instytucji (rys. 1). Najwyżej studenci oceniali angażowanie ich w pracę instytucji, w której odbywali praktykę oraz atmosferę i klimat panujący podczas praktyki (śr. ocena 4,9). Również pozytywnie studenci ocenili zaangażowanie w praktykę opiekuna, przekazywanie im wiedzy, klimat i atmosferę w relacji opiekun–student oraz obserwowanie i nadzorowanie pracy studentów przez opiekuna (śr. ocena 4,8–4,7). Natomiast studenci najniżej ocenili: omawianie przez opiekuna zadań wykonywanych przez studentów (śr. ocena 4,5) oraz

konsultowanie/sprawdzanie konspektów zajęć przed ich realizacją (śr. ocena 4,6). Pomimo ogólnie wysokiej oceny, jaką wystawili opiekunom studenci, pewien niepokój budzi fakt, że wśród takich działań opiekuna jak sprawdzanie konspektów czy omawianie wykonanych przez studentów zadań studenci zauważają pewne braki. Są to przecież kluczowe działania dla doskonalenia warsztatu pracy. Jedynie uwagi, szczególnie krytyczne, na etapie przygotowania się do pracy a następnie oceniające wykonaną pracę dają możliwość zdobycia autentycznych umiejętności, refleksji nad własnymi działaniami a w efekcie zwiększenie własnej skuteczności edukacyjnej i wychowawczej. Praktyka studencka jest pozbawiona większego sensu, jeśli brakuje uwag i sugestii doświadczonego opiekuna/pedagoga.

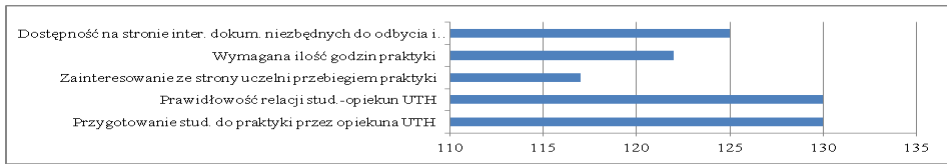

Rys. 1. Opinia studentów wyrażona wartością punktową na temat pracy opiekuna praktyk z ramienia instytucji

Źródło: badania własne.

Następnym analizowanym w badaniu obszarem była praca opiekuna z ramienia uczelni (UTH) (rys. 2). Studenci bardzo wysoko ocenili przygotowanie ich do praktyki oraz relację z opiekunem (śr. ocena 5,0). Najslabiej w analizowanym obszarze wypadło zainteresowanie ze strony uczelni przebiegiem praktyki (śr. ocena 4,5). O ile na etapie przygotowania praktyki studenci nie mają uwag do opiekuna z ramienia uczelni, o tyle w trakcie trwania praktyki zainteresowanie ze strony uczelni wykazuje pewne braki. Niestety na tym etapie analizy trudno jest stwierdzić, o jakie zainteresowanie studentom chodzi. Czy dotyczy to samej pracy opiekuna (jego aktywność w czasie praktyk, pomoc studentom w planowaniu praktyki, pośredniczenie na linii student–instytucja), czy ocena ta nie tyle dotyczy personalnie opiekuna z uczelni, co raczej związana jest z samą procedurą uczelnianą, np.: nawiązywanie porozumień z instytucjami, wzajemna współpraca i bezpośrednie kontakty uczelnia–instytucja, gratyfikowanie pracy opiekunów z ramienia instytucji. Niestety sprawozdanie zostało tak skonstruowane, że nie daje wyczerpującej odpowiedzi na te pytania. Kolejna wersja sprawozdania, która będzie obowiązywała od roku akademickiego 2015/2016, zostanie tak zmodyfikowana, aby umożliwiała zebranie bardziej szczegółowych informacji. Jest to ważny obszar analizy, gdyż, jak zaznacza M. Czerepaniak-Walczak (2012, s. 21), istotną rolę w wykorzystaniu edukacyjnego potencjału praktyki studenckiej

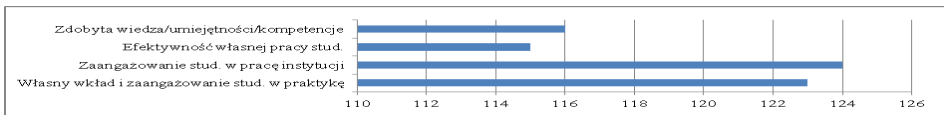
odgrywa porozumienie pomiędzy organizatorami zarówno na uczelni, jak i w miejscu odbywania praktyki dotyczące koncepcji praktyki i sposobów jej realizacji.

Rys. 2. Opinia studentów wyrażona wartością punktową na temat pracy opiekuna praktyk z ramienia uczelni – opiekuna UTH

Źródło: badania własne.

Kolejnym analizowanym obszarem była własna ocena studentów na temat swojej pracy. Kategoria ta ukazała ciekawe zależności. Studenci wysoko ocenili swoje zaangażowanie w pracę instytucji (śr. ocena 4,8) oraz własny wkład i zaangażowanie w praktykę (śr. ocena 4,7). Jednak efekty tego zaangażowania ocenione zostały niżej. Efektywność własnej pracy studenci ocenili średnio na 4,4, a zdobytą wiedzę/umiejętności/kompetencje na 4,5. Wszystkie oceny w tej kategorii są wysokie (4,4–4,8), jednak wyżej jest oceniany własny wkład pracy niż osiągnięte efekty. Jakże zatem czynniki/zmienne obniżają efektywność pracy studentów? Podobnie jak w poprzednim analizowanym obszarze, zastosowana pierwsza wersja sprawozdania niestety nie pozwala na znalezienie odpowiedzi. Jest natomiast ważnym aspektem wymagającym uzupełnienia w kolejnej wersji.

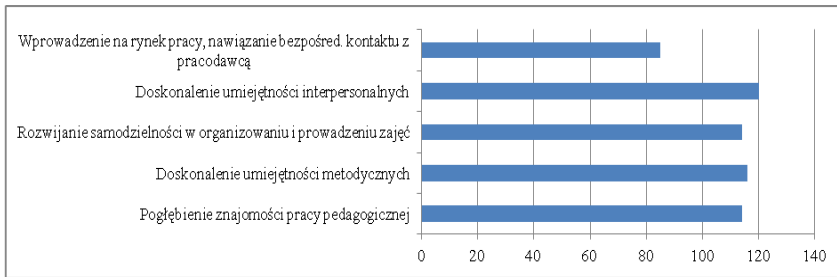

Rys. 3. Opinia studentów wyrażona wartością punktową na temat pracy własnej studenta

Źródło: badania własne.

Ostatnim z analizowanych zagadnień było zebranie opinii studentów na temat realizacji wyznaczonych celów praktyk (rys. 4). Najwyżej studenci ocenili doskonalenie umiejętności interpersonalnych (śr. ocena 4,6), nieco niżej doskonalenie umiejętności metodycznych (śr. ocena 4,5), rozwijanie samodzielności w organizowaniu i prowadzeniu zajęć oraz pogłębienie znajomości pracy pedagogicznej (śr. ocena 4,4). Niestety, najniżej oceniony został ważny cel praktyk, jakim jest wprowadzenie na rynek pracy i nawiązanie bezpośredniego kontaktu z pracodawcą (śr. ocena 3,3).

Ogólna ocena praktyk wystawiona przez studentów Wydziału Filologiczno-Pedagogicznego jest wysoka. Jednak należy zaznaczyć, że sprawozdanie było imienne. Nie można wykluczyć, że praktykanci nie zawsze byli w pełni rzetelni w swojej ocenie. Studenci zostali poinformowani, że ich opinia nie będzie miała wpływu na zaliczenie praktyki, a celem wprowadzenia nowego sprawozdania jest jedynie podniesienie jakości realizowanych praktyk.

Rys. 4. Opinia studentów wyrażona wartością punktową na temat zrealizowanych celów praktyk

Źródło: badania własne.

Podsumowanie. Zaprezentowane dane dają podstawę do wnioskowania, że studenci lepiej oceniają te obszary, które dotyczą klimatu i atmosfery na praktykach, przygotowania do praktyki i zaangażowania w realizację praktyki niż (niestety) osiągnięte efekty. Istnieją zatem czynniki, które utrudniają realizację postawionych celów lub też brakuje pewnych działań, które mogłyby podnieść efektywność praktyk. Skonstruowana pierwsza wersja sprawozdania nie pozwoliła na głębszą analizę problemu. Od przyszłego roku akademickiego 2015/2016 zostanie opracowana i wprowadzona kolejna wersja – tym razem anonimowa, uwzględniająca wyżej wskazane aspekty.

Bibliografia

1. Adamkiewicz J., Ślęzak G., Moczydlak M. (2012): *Modelowy Program Praktyk Pedagogicznych* projekt „Ucz się praktycznie! Od refleksji w działaniu ku profesjonalizmowi” Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Legnicy (www.pwsz.legnica.edu.pl).
2. Cyrańska E. (2012): *Konteksty przygotowania i organizowania praktyk pedagogicznych*, (w:) *Studentckie praktyki pedagogiczne w szkole*, Cyrańska E., Urbaniak-Zajac D., Piekarski J. (red.) Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
3. Czerepaniak-Walczak M. (2012): *Ile techné, ile praxis? W poszukiwaniu koncepcji praktyki jako elementu kształcenia nauczycielskiego profesjonalizmu*. *Terazniejszość – Człowiek – Edukacja*, nr 3(59).
4. Feiman-Nemser S. (2001): *From Preparation to Practice: Designing a Continuum to Strengthen and Sustain Teaching*, *Teachers College Record* Vol. 103, pp. 1013–1055.
5. Michalski J. (2004): *Czy praktyki pedagogiczne to fikcja?*. *Nowa Szkoła* nr 4.
6. Rasmussen J., Rash-Christensen A. (2015): *How to improve the relationship between theory and practice in teacher education*, *Educational Research for Policy and Practice*.
7. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2012 r. Nr o, poz. 131).

dr Justyna BOJANOWICZ

Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny, Radom

Katedra Pedagogiki i Psychologii

j.bojanowicz@uthrad.pl